

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1,50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 23. julija 1937.



Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Ob 20 letnici krfske deklaracije

Kmalu za jubilejem majniške deklaracije smo se spominjali krfske deklaracije. Pri tem se nam je godilo kakor v zakonu, v katerem ni čisto vse prav, pa pridejo obletnice zaroke, poroke in prvo spoznanje.

Ako gledamo v tej podobi na obe deklaraciji, bi mogli primerjati majniško deklaracijo pesmi zaljubljenca, ki ne more niti neposredno dopisovati s svojim drugom. V takih izjavah seveda ni nič preračunanega, ni nikakega gospodarskega računanja, sploh ni poudarjena stvarnost, poudarjena je poezija. V majniški deklaraciji so hoteli deklaranti povedati vsemu svetu, da hočejo Slovenci, Hrvatje in Srbi skupaj, da hočejo postati eno. Kako in pod kakimi pogoji, za tako razpravljanje in za izjave o tem seveda za deklarante čas ni bil primeren.

Krfska deklaracija je že resnejša stvar. Z njo so zastopniki jugoslovanskega odbora v imenu Hrvatov in Slovencev z zastopniki srbske vlade napravili resno in obvezno ženitovanjsko predpogodbo.

Nesporno je bila srbska vlada pooblaščenca sklepati tako predpogodbo. Vprašanje je, ali so bili zastopniki Hrvatov in Slovencev pooblaščenca, zlasti Slovencev, ker dr. Trumbić je bil vsaj narodni poslanec. Vendar je treba ugotoviti, da se s strani Slovencev in Hrvatov ni nikoli oporekala krfska deklaracija iz razloga, da njihovi zastopniki niso bili pravilno pooblaščenca.

Po ustanovitvi naše države se ta predpogodba ni držala in izpolnila. Ustavodajna skupščina nam stvarno ni dala nove ustave s kvalificirano večino, kakor je bilo dogovorjeno v deklaraciji. Vsi tisti, ki z notranjo ureditvijo naše države niso zadovoljni, so prepričani, da je ravno to vzrok, da se

naša država ni razvijala in ni napredovala tako, kakor bi bila lahko in kakor bi bilo prav.

Tudi druga načela, ki so bila sestavljena in slovesno razglašena s Krfsko deklaracijo vsemu svetu, so danes uradno izven veljave.

Hrvaški tednik »Obzor« je ob tem jubileju poudaril, da je pokojni Svetozar Pribićević s svojimi somišljeniki zastopal stališče, da je bila krfska deklaracija samo manifestacijski akt za zunanji svet, za velike zaveznike v svetovni vojni, da ji pa ne gre značaj pogodbe med jugoslovanskim odborom in srbsko vlado.

Ljubljansko »Jutro« je posvetilo deklaraciji uvodnik 20. julija 1937 in je prineslo v podlistku odlomek slovenskega zastopnika jugoslovanskega odbora dr. B. Vošnjaka iz njegovih spominov o Krfu, v katerem popisuje, kako je proti Srbom branil ime Jugoslavije in zastopal idejo narodne in državne enotnosti.

Krfska deklaracija vsebuje točno izraženo državno enotnost in točno izraženo načelo narodne samoopredelitve.

Naj se že sodi o krfski deklaraciji kakorkoli, eno je gotovo: Vsak državnik, ki bo kedaj urejal razmere v naši državi, jo bo moral vzeti iz arhiva in se nad njo globoko zamisliti. In zlasti nad tem, kako so izrecno zoper besedilo te deklaracije jugoslovenci proti volji večine Slovencev in večine Hrvatov vsilili državi centralizem. In kako je ta politična vrgla državo v stalno politično stisko, iz katere ne pride in ne more priti, dokler se ne iztisne iz državnega telesa

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

2. in 3. 9. 1935: V »Parizu« na Hvaru zasedajo odličniki JNS, o čemer izide poseben komunike.

5. 9. 1935: »Vreme« zatrjuje, da bodo novi politični zakoni izdelani do 20. 9. 1935. S temi zakoni dovoljene svobosčine bodo zelo široke, ne bodo se padale zlorabljati, temveč bodo prilagodene tako preteklosti kot bodočnosti in bodo omogočale pomirjenje in notranjo utrditev. — Zaradi oslabitve vladne moči se vrši v stanovanju dr. Velje Popovića, ki je bil ob volitvah notranji minister, sestanek 40 politikov, ki sklenejo delovati za ustanovitev splošnega jugoslovanskega gibanja.

7. 9. 1935: V Belgradu zaseda izvršilni odbor JRZ pod predsedstvom Ace Stanojevića. Odličniki JNS konferirajo v senatu in sklenejo zaradi važnosti sklepov izbrati poseben odbor za sestavo obvestila nestrpni javnosti. Obvestilo naj popiše zlasti način sodelovanja stranke z njenim predsednikom Uzunovićem. Skrbno sestavljeno obvestilo obsega 58 besed.

10. 9. 1935: Uprava Zveze Sokola kraljevine Jugoslavije objavlja miselne smernice, ki obvezujejo pripadnike Zveze. Osnova sokolskega dela je in ostane jugoslovanska narodna enotnost. — Izvršilni odbor JRZ, katerega seje se udeležujeta tudi dr. Miha Krek in dr. Marko Natlačan, razpravlja o strankinih potrebah, o čemer izda ministrsko predsedništvo uradno obvestilo. — V vladnih krogih opozarjajo, da bi zbiranje opozicijskih sil v nacionalnih vrstah utegnulo onemogočiti pravo novih političnih zakonov, kar bi v prvi vrsti zadelo nacionaliste, proti katerim se bo vlada ob pomanjkanju novih predpisov morala posluževati prejšnjih, od nacionalistov napravljenih in še veljavnih.

12. 9. 1935: Sklepi izvršilnega odbora JRZ razčistijo politični položaj in uničijo vse spletke nasprotnikov vlade. Zaradi tega odide večina poslan-

cev iz Belgrada. Vse govornice o razprtijah v JRZ, zlasti zastran bivše srbske radikalne stranke, se izkažejo — tako kot govornice o nameravanem znižanju uradniških plač — za neutemeljene.

13. 9. 1935: Dr. Puc izroči dopoldne posle novomenovanemu banu dr. Marku Natlačanu. Prijatelji novega bana mu priredijo zvečer podoknico, za katero se novi ban zahvali z balkona, poudarjajoč, da mu je srčna želja, naj bi ugasnilo med nami sovraštvo. — Delavci občine Belgrad zborujejo in zahtevajo uvedbo osemurnega delavnika namesto dosedanjega dvanajsturnika.

14. 9. 1935: Dr. Puc se poslovi od uradništva banske uprave in naglašja, da je uradoval ves čas stvarno in nepristransko. V zadoščenje mu je, da njegovo delovanje ni bilo posvečeno favoriziranju kakega gibanja, temveč službi domovine; za-

to ni izvajal nobenih nasilj in preganjanj, najsi je preživel volilno dobo. — Pol ure na to je pozdravilo uradništvo banske uprave novega bana, ki ga je za uradništvo nagovoril in pozdravil dr. Oimar Pirkmajer.

15. 9. 1935: Dva ministra govorita na shodih. Dr. Krek napove v Križevcih pri Ljutomeru, da bo vlada v najkrajšem času poklicala volilce na svobodne tajne volitve v državni zbor in da želi dati državljansko svobodo polagama. Gjura Janković pa je v Kruševcu napovedal predstoječo zakonitev novih političnih zakonov. — Ljotićev »Zbor« vloži prijavo stranke.

18. 9. 1935: »Slovenec« poroča o Jankovićevem govoru v Kruševcu in poudarja v krepkem tisku, da je minister kot člen vlade lahko izjavil, da bodo trije osnovni politični zakoni v kratkem uveljavljeni, govornice, da se ti zakoni ne bodo uzakonili, so spletke brez podlage. Vlada ve, da ti zakoni niso potrebni samo za njo, temveč za ves narod. — V Belgradu izidejo v okviru uredbe o uvedbi enotnih šolskih knjig zgodovinske knjige za nižje razrede srednjih šol in za meščanske šole. Knjige stanejo od din 33.— do 38.50 ali nad 25 par vsaka stran. Papir je skromen, slike nejasne, stavek neenoten, vezava lepenkasta brez platnena hrbita. — Uradni listi razglašajo uredbo o 7% povprečnem znižanju uradniških plač.

21. 9. 1935: Pod št. 1220 izda notranji minister naredbo, da policijski uslužbenci ne smejo aktivno delovati za nobeno politično stranko.

23. 9. 1935: Upokojitev dr. Otmara Pirkmajerja. Za pomočnika bana dravske banovine je postavljen dr. Stanko Majcen, odlični sodelavec pri sestavi zakona o volitvah narodnih poslancev iz leta 1931 in zakona o občinah iz leta 1933.

17. 10. 1935: Občni zbor »Prosvetne zveze« izvoli dr. Korošca za častnega predsednika in se mu brzojavno zahvali za obnovitev zveze ter vrnitev slovenske zastave.

20. 10. 1935: »Narodna skupščina« si izvoli novo predsedništvo. Proti kandidatu kluba vladne večine Komnenoviću prodre kandidat opozicije Štefan Čirić. — Dr. Maček poroča o razgovorih, ki jih je imel z dr. L. Markovićem, zagrebško glasilo JRZ pa objavlja oster napad na dr. Mačka, v katerem postavlja vprašanje, če je dr. Maček sploh legitimen predstavnik Hrvatov.

21. 10. 1935: Klub vladne večine sklepa o ustanovitvi kluba JRZ. Namera je odobrena, predlog, naj bi bil predsednik kluba poslanec JRZ dr. Stojadinović, pa propade, ker opozori dr. Stojadinović sam, da on ni poslanec, temveč senator. — »Slovenec« beleži na vodni strani izid glasovanja v »narodni skupščini« v krepkem tisku pod naslovom »Poslednje glasovanje petomajskih desperadov«, zatrjujoč, da je bila ta »skupščina« izvoljena z nezaslišanim terorjem na fašističen način.

22. 10. 1935: Aca Stanojević dopotuje v Belgrad. Razgovorov o političnem stanju se drži uganje, bo-li »narodna skupščina« razpuščena ali ne.

28. 10. 1935: Po izjavi dr. Angjelinovića »pohoreci« niso fašisti. (Dalje prihodnjije)

Kako plačujemo žito

Zadnjič je prinesla »Slovenija« daljši sestavek z naslovom »Za resno preišljevanje«, v katerem so mnogi bralci opazili, za kaj gre v vprašanju davčnih bremen centralizmu, ki je Slovenijo že skoraj načrtno preobremenjeval, pač v bistvu zato, ker je naša dežela dobra plačnica in ker nihče izmed naših centralistov vsa ta dolga leta ni hotel videti resnice. Uradne statistike dokazujejo, da plačuje Slovenija relativno vseh davkov največ, poslovnega davka pa tudi absolutno največ in v celoti že skoraj četrtno državnega dohodka iz te — že najmočnejše davčne vrste. To so zasluge centralizma pri nas.

V omenjenem članku je tudi pravilno poudarjeno, da se godi pri poslovnem davku Sloveniji velika krivica zlasti še kot kmetijsko pasivni po-

krajini. Ker sami ne pridelamo dovolj hrane, moramo kupovati žito v Banatu. Seveda moramo to žito drago plačevati, še posebno zadnji dve leti, ko so se cene zvišale. Kljub temu pa bomo seveda še dalje plačevali velike prevoznine in tudi poslovni davek na moko. O tem vprašanju pa se je sprožila — ne morda revizija — v preteklem letu celo kampanja nekkih hrvaških listov proti našim mlinom, češ da imajo ti mlinci predobro pogoje za konkurenco. V resnici pa imajo naši mlinci vedno slabše pogoje in večina naših velikih mlinov sploh več ne deluje, čeprav so bili nekoč znani kot zalagatelji moke za vse naše dežele in še za del stare Avstrije. Tudi v tem vprašanju si lahko izračunamo, kako je preskrbljeno za naše gospodarstvo. Za danes ponatiskujemo dopis o težavah naše žitne

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

PO izredno nizkih cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

trgovine, kakor ga je objavil »Trgovski list 14. tega meseca pod naslovom »Težavni položaj slovenskih mlinarjev. Krivice poslovnega davka.«. Dopis se glasi:

Trgovec nam piše:

Prejšnji ponedeljek je objavil neki hrvaški list vest, da imamo kontingent za Holandsko: 500 vagonov banatske moke, ter se obenem čuti užaljenega, češ da je pri nas dobiti dobro banatsko moko tudi iz slovenskih in srbskih mlinov. To pa samo zato, ker je prevoz pšenice cenejši kot prevoz moke. Iz tega sklepamo, da želijo dobiti banatski mlinci še izenačenje tarife, kar naj sploh popolnoma onemogoči vsak obrat mlinov v Sloveniji, kateri so navezani izključno na pšenico iz Banata.

Vsi ti banatski mlinci gledajo samo svoje koristi, ne vidijo pa škode, katero smo posebno Slovenci doživeli

z uvedbo davka na poslovni promet, kajti pri prometnem davku se kot podlaga vzame v prvi vrsti pšenica, pripeljana po železnici. Tu pa že nastane diferenca, kajti v vsakem vagonu že od nekaj iz nerazumljivih vzrokov manjka 100 do 500 kg. Pri letnem prometu večjega mlina postane ta primanjkljaj zelo občutna vsota. Po vrhu je treba za manjkajoče blago plačati še prometni davek. Nadalje računajo naše kot vse davčne uprave prometni davek od prodajne vrednosti izdelanega blaga. Tukaj nastane za nas Slovence še posebna krivica, kajti vsi banatski mlinarji prodajajo svoje blago ali od svoje postaje, nekateri še celo kar od svojega mlina, in drugi brez vreč, tako da mora stranka vreče sama dostaviti. S tem se občutno zmanjša prodajna vrednost moke, ki znaša 4000 do 8000 din pri vagonu manj kot pri nas. Nadalje je pri njih prodajna vrednost še za zaslužek naših veletrgovcev nižja kot pri našem mlinarju. Razen tega pa tudi najbrž nekateri mlinci tudi večje količine blaga prikrijejo, kar našim slovenskim mlinom ni mogoče že zaradi prevelike kontrole na železnicah.

Vse to skupaj daje možnost banatskim mlinom, da imajo večjo konkurenčno sposobnost, brez ozira na to, da so v neposredni bližini producentov in da tudi zaradi te ugodnosti lahko zaslužijo vsaj še po 10 par pri kilogramu. Da so te moje trditve resnične, je dokaz to, da so vsi naši, nekaj dobro izhajajoči mlinci v Celju, Mariboru in drugod ustavili svoje obrate in to vse od časa zvišanja davka na poslovni promet.

Če se pa še zadnje želje banatskih mlinov uresničijo in železniška uprava izenači prevoz žita s prevozom moke, potem likvidirajo še tisti, kateri sedaj životarijo, obupujejo in sanjajo o starih dobrih časih, ko je še naša, nekaj močna mlinska industrija delala (ne dobičke, ampak) moko, da so imeli odjemalci vedno svežo moko, ne pa kot se nam godi zdaj, da imamo sedaj pred novo moko polovico na trg prihajajočega blaga pokvarjenega in moko slabega okusa, kar se najbolj vidi pri krušnih mokah, ki so bolj pokvarljive.

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

II.

Praden bomo govorili o nadaljnji zgodovini poljske države pred razpadom, se hočemo za trenutek pomuditi pri tako zvani »elekciji« (volitvi) poljskega kralja. Kakor smo že v zadnji številki omenili, je volilo kralja vse plemstvo (šlahta), a kralj je postal tisti, ki je imel večino za seboj. Magnati so imeli svoje kandidate, ali pa so bili sami željni trona. Brezpomembni podeželski plemiči so bili odvisni od svojih gospodov magnatov, nastali so mnogokrat medsebojni boji, ki so deželo in narod čedalje bolj pogubljal; a kaj je bil imenitnikom narod, dežela, država!? Vsak magnat je hotel spraviti na prestol svojega ljubljence, ker je pač vedel, da bo imel vse ugodnosti in prednosti z ozirom na svojega nasprotnika; najbolj žalostno pa je bilo, da je bil tak »kralj« le lutka v rokah številne, vedno lačne in nasiljive šlahte. Seveda je gotovo postal kralj tisti, ki je obetal pred volitvijo več svobod, te pa je imel le izvoljeni stan — plemstvo, a meščan in kmet sta samo plačevala bodisi v blagu ali s krvjo.

Ko so izvolili kralja, je moral podpisati volilcem »pacta conventa« in si s tem popolnoma zvezal roke, če ni bil morda sam v izredno izjemnih primerih energična osebnost, kakor na primer Štefan Bathory. Sejm (drž. zbor), ki se je zbiral vsaki dve leti, ni imel posebnega pomena, ker je bil odvisen od provincialnih sejmikov. Poslanci v sejmju so morali glasovati po navodilih teh majhnih podeželskih zborov, a sklepi so morali biti soglasni, sicer je še tako pameten predlog propadel. Kakšne važnosti je bilo tako glasovanje, se je poznalo zlasti v dobah, ko je zamejstvo dobivalo neko večjo moč na volitve kraljev in na sklepanje v sejmjih. Ako je bila Poljska v vojni nevarnosti in je zahtevala denar za oborožitev, je bilo treba samo nekaj tisočakov, da se je našel primeren člen državnega zbora in zakričal: »Veto!« ali »Nie pozwalam!« — in tako Poljska ni dobila vojaštva, ki ga je potrebovala za obrambo svojih meja. Sicer niso znani direktni taki primeri, vendar so preprečili taki in podobni poslanci razne notranje reforme, ki bi bile dvignile in okrepile poljsko državo in ji zopet dale tisti ugled, ki ga je imela še v 15. stoletju. Šlahta se je bala za svoje posebne pravice, hotela je še vedno imeti vso oblast v svojih rokah, z meščanom in kmetom pa ni hotela deliti odgovornosti pri vladanju države. Ljubše ji je bilo, da so nekaj cvetoča mesta

Opazovalec

Zapostavljanje slovenskih železničarjev

Konec preteklega meseca se je v Ljubljani vršil združni zbor državnih nameščencev. Organizacija zbora je bila v rokah naših železničarjev, ki so prevzeto nalogo s pomočjo svojih zadrug in društev pošteno opravili. V prostorih svoje kreditne

zadruga so pa priredili tudi posebno razstavo, ki je imela namen pokazati razvoj njihovega združništva in obenem dokazati neizogibno potrebo njegovega obstoja. Z nazornimi prikazi in slikah so predočili siromašni položaj našega železniškega delavca, ki ne zasluži niti za prehrano. Nič boljši tudi ni položaj ostalih železniških uslužbencev, od katerih se vrhu vsega zahteva še prekomerno delo.

Ti prikazi gotovo niso bili namenjeni toliko zamejskim gostom kot domači javnosti, ki pa za stvar ni pokazala tistega zanimanja, kot bi bilo potrebno. Zato ne bo odveč, če povemo, kaj pravijo naši železničarji o svojih težavah in razmerju svojih pogojev do uslužbencev v drugih delih države.

Upoštevajoč naše današnje razmere je potrebno zaposliti v območju ljubljanskega ravnateljstva okoli 2000 uslužbencev več, da se doseže normalna zaposlitev osebja. Celotni stalež pri ravnateljstvu se mora povečati od 9.300 na okoli 11.300 uslužbencev.

Vsekakor bi imelo to za železniško upravo več izdatkov za okoli 40.000.000 din na leto. Ali tudi to je mogoče, ker so železnice ljubljanskega ravnateljstva visoko aktivne. Dohodki železnice v območju našega ravnateljstva znašajo na uslužbenca din 41.900, v območju belgrajskega pa le din 27.200. Izkoriščenost osebja v našem ravnateljstvu pa bi bila še vedno najmočnejša v vsej državi, saj spada pri nas na enega uslužbenca 11.076 potnikov, pri belgrajskem ravnateljstvu pa le 471. Približali bi se s tem tudi načelu enakosti obremenitve uslužbencev na področju vse države.

Z zaposlitvijo okoli 2000 novih uslužbencev bi se znatno omilila tudi brezposelnostna stiska.

Vsi napor železničarjev, da bi se stvari popravile, pa so bili do sedaj brezuspešni. Ostali najbrž tudi bodo, če ne pride do osnovne preureditve države in če Slovenci ne bomo upravljali sami svojih zadev.

Demokracija in jugoslovenci

Hrvatski dnevnik od 14. t. m. razmotriva vprašanje demokracije glede na naše razmere in zlasti glede na nauk jugoslovenov, ki mislijo, da sme v enem narodu vsiljevati večina brezpogojno svojo voljo manjšini. V tem pogledu izvaja:

»Sicer pa pojem »enotnega« naroda v pravi demokraciji nima za nasledek vsiljevanje volje večine strnjeni manjšini, ki ima svojo posebno voljo, svoje posebne koristi in svoje posebne naloge. En narod more celo osnovati dvoje ali več posebnih držav. Nemčija in Avstrija sta dve neodvisni državi, čeprav imata obe popolnoma nemški značaj. Če torej en narod v skladu z demokracijskimi načeli, to je s pravico ne samo naroda kot celote, ampak tudi dela naroda kot posebne skupnosti, sme osnovati tudi posebno državo, tembolj zahteva lahko ena skupina naroda v isti državi zase položaj, ki najbolj odgovarja njenim potrebam in koristim. Pripadniki JNS in drugih strank, ki stoje na stališču narodne enotnosti, nas torej ne morejo prepričati, da se morajo Hrvatje podvreči centralističnemu načelu, celo tedaj ne, če bi bilo dokazano, da obstoji strnjena večina »enotnega naroda«, ki zahteva centralizem. Že celo pa ne morejo vsiljevati tega centralizma tedaj, kadar ni tiste enotnosti, o kateri govore.«

Primer umske neboljnosti

»Slovenski narod« takole duhoviči v nekem umišljenem dopisu:

Oni dan sem moral izpolniti uradno tiskovino, pa sem prišel v veliko zadrego, ko sem se moral odločiti, kakšno narodnost naj navedem v rubriki »narodnost«. Pri meni namreč vprašanje narodnosti ni tako enostavno. Moja mati je pristna Hrvatica, oče pa je slovenska korenina. Kakšne narodnosti sem potemtakem jaz? Ali sem Hrvat ali Slovenec? Slovenohrvat ali Hrvat-slovenec?

Znanost in življenje si sicer v takih primerih nista prav nič v dvomih. Toda »Narodu« tega ne bomo razlagali, škoda za čas. Opozorili bi ga samo, da je bilo podobnih dvomljivcev od nekaj med nami. Na primer včasih takih, ki jim je bila mati pristna Nemka, oče pa slovenska korenina. Pa tudi narobe. Dvom so po navadi rešili tako, da so pogledali navzgor, kjer je bila moč, pa so postali pristni Nemci. Bili so pa tudi druge vrste možje, in prav te dni se spominjamo smrti slovenskega pisatelja, ki mu je bila mati Nemka, on pa se ni štel za Slovenogermana ali Germanoslovenca, ampak za pravega Slovenca, česar seveda pristna jugoslovenska korenina v svoji manjvrednostni zavesti ne bi nikoli doumela.

Zato tudi prav nič ne dvomimo, da je tisti mučenik ponesrečenega humorja oznamoval svojo narodnost tako, kakor sta mu po lastnih besedah »velevala pamet in srce«, namreč kot jugoslovensko. To in tako tudi upamo. Kajti tisti, ki dvomi, če je Slovenec ali ne, tisti Slovenec ni in sploh biti ne more. On more biti samo jugosloven — tujec med nami. Tudi sicer ga ni naroda na svetu, ki kaj nase da, da bi take dvoživke hotel imeti. In čim bolj se tudi na zunaj odločujejo od nas, tem boljje — za nas!

Pokojni slovenski časnikar Jože Petrič je pred dobrimi desetimi leti simboliziral umsko nezadostnost, kakor jo spričuje podobno česnanje, v neboljjenem, umsko okrepenem starcu »Atu Narodu«, ki šepa in jeclja s svojo možgansko putiko takole kakih 100 let za razvojem. Takrat je bil »Narod« kar naravnost razžaljen. Navedeni sestavek pričča, da se je časovno razdobje med tem zvišalo vsaj na 110 let.

Lepa primera enakopravnosti

Če bi v državi redno delovala dobra uprava, se morda ne bi tako čutile neenakosti, katere trpimo največ mi Slovenci. Seveda z upravo samo še ne bi prišli v breg. Vsak človek pa nam mora priznati pravico vsaj do zahteve, da se povsod enako vodi nadzorstvo in da se ne daje potuha za utajevanje davka. Ne da bi zahtevali, naj se pritisk povečuje v drugih pokrajinah zato, da se dobe za nas olajšave. Samo to bi radi vprašali, zakaj naj mi plačujemo celo takšen nered, ki omogoča nekaterim protežirancem sedanjega časa, da nas celo zasmejujejo. Nič drugače se pač ne da razložiti nekaj primerov, ko so nemški časopisi v Jugoslaviji igrali izredno vlogo privilegirancev. Zdaj je bil pred sodiščem že drugi primer nemškega časopisa, ki je »meni nič tebi nič« iz Nemčije uvažal celo matrice in jih tu razmnoževal, seveda za lastno reklamo, deloma pa tudi za propagando in za dobičke. Pri tem je zanimivo in važno še to, da je namreč uvoz matric sploh prepovedan. Kako da za Nemce ni bil prepovedan, je prava uganka.

Primer je tale: V Petrogradu je bil urednik nemškega tednika »Illustriertes Wochenblatt« obsojen na denarno kazen 500 din, ker je večji del svojega lista tiskal z matricami, ki jih je prejemal iz Nemčije kot »vzorec brez vrednosti«. Kazen je bila po mnenju tiskarskega glasila (Grafički radnik) majhna tudi zaradi tega, ker gre za neloyalno konkurenco.

»Grafični radnik« poroča, da je list tednik za nemške družine. Izdajatelj je dr. J. Glaug, naklada se pa giblje okoli 2500 izvodov. Obsega pa list 24 strani in se prodaja po — 1 dinar! Prodajna cena je seveda tako nizka, da bi bil moral vsakdo presenečen pomisliti na verjetno pomoto ali propagando. Kljub temu pa je list dolgo časa tako izhajal in dobro izhajal. Šele po tožbi Delavske zbornice se je pričela preiskava. Dokazalo se je, da je tiskarna »Globus« stavila od 24 samo 18 strani, vse ostalo so opravljale uvožene matrice iz Nemčije.

Delavstvo protestira proti takim zlorabam izvozne in uvozne možnosti. Seveda ima delavstvo prav. Mi le opozarjamo še na nekaj drugega pri tej stvari, to je na vprašanje, kako se je le moglo podjetje drzniti, začeti take kupčije s prepovedanim uvozom, če je le malo verjelo, da utegne veljati tudi zanj davčna in uvozna kontrola? Pa ne, da bi bilo drugod življenje toliko ohlapnejše in udobnejše!

O pravem jugoslovenskem jeziku

Neko ljubljansko podjetje se je obrnilo v poslovnih zadevah na neko trgovino v Kosovski Mitrovici. Ker je od »Jutra«, »Pohoda«, pa še od tolikih drugih strani slišalo, da prebiva v Kosovski Mitrovici isti narod, kakor v Ljubljani, da smo torej Slovenci tako rekoč ud istega, »edinstvenega« naroda, ki ima en jezik, da še o drugih edinstvenostih ne izglubljamo besede, je pisalo pismo v slovensčini, namesto v francoščini ali kakem drugem mednarodnem jeziku.

Pa se doli v Kosovski Mitrovici poživljajo na narodno edinstvenost. In so zato natančno takole odgovorili:

Čast nam je odgovoriti vas dasmu primili jednu tiskovino od vas i nismu mogli ništa razumeti jer mi ovaj jezik neznamu, kakvi jezik je, pravo jugoslovenskim jezikom nije bio, stoga ja vas molim ako je meguće drugu da pišite ondak bi mogli nešto učinili mnogo zaomije što njismu mogli da čitamu aštose tiće posla možda ispadne mnogo dobro iz medžu nas, s, p.

»Jutro«, »Pohod« in kar jih je še edinstvenih jugoslovenov imajo torej potrjeno črno na belem, in sicer od kar najbolj pristojne južne strani, da naš jezik ni pravi jugoslovenski.

Nekaj, kar smo mi od nekdanj trdili, če pa smo razlagali, da smo sicer južni Slovani, kakor na primer tudi Bolgari in Makedonci, da pa seveda pismo jugosloveni, ker take čudne narodne prikazni na svetu sploh ni, so nas pa edinstveniki oštevali s separatisti, ki nočejo videti »obširnejšega slovanskega občestva«.

Brez fondov ne gre

V soboto je belgrajska skupščina sprejela nov zakon o zadrukah. Kakor z vsemi dosedanjimi novimi zakoni nas je centralizem tudi s tem zakonom osrečil z novim fondom za podpiranje zadružništva. V ta sklad se bo zbiralo po 2% čistega letnega dobička Državne hipotekarne banke in Poštne hranilnice ter 10% čistega dobička Državne razredne loterije. Poleg tega se bodo zbirale v tem skladu tudi vse globe, ki jih določa ta zakon, in ves čisti dobiček nove Zadružne banke, ki jo zakon predpisuje.

Ker zakon predvideva ustanovitev nove zadružne banke, katere sedež bo tako v Belgradu, bi bilo naravno, da bi se tudi ta novi fond zbiral v tej zadružni banki. Toda to ni tako. Zakon izrecno določa, da se ta sklad zbira pri — Privilegirani agrarni banki.

si očitno ni čisto na jasnem, kako bo videti bodoča uprava nove zadružne banke. Zgoditi bi se namreč moglo, da uprava nove banke ne bi prišla v roke

in s tem seveda tudi ne novi sklad.

Nekako ob istem času, ko je bil v skupščini sprejet novi zakon o zadrukah, pa so časopisi prinesli poročilo, da je kmetijsko ministrstvo izdelalo nov načrt zakona o veterinarski službi. Ta načrt predvideva nov fond za pobijanje živinskih boleznih. V ta sklad pa naj bi plačevali kmetje nič manj ko 1% od izkupička prodane živine in to bi dalo letno svojih 60 milijonov dinarjev.

O imuniteti in zadoščenju

Po vsem svetu imajo ljudski poslanci zagotovljeno neko zakonito imuniteto = nedotičnost. Nedotičnost je izražena po navadi v tem, da ne sme biti noben poslanec kazensko preganjan, če tega ne odobri njegova zbornica. Njen smisel je, da ima poslanec neko varstvo pred oblastveno samovoljo. Praktično je to varstvo zlasti v bolj ali manj samodržnih državah, kjer je bila včasih imuniteta edino sredstvo, da varuje ljudskega zastopnika pred preganjanjem.

Kakor pri marsikateri stvari, je bilo tudi pri nedotičnosti dovolj zlorabe. Imuniteta je na primer dostikrat krila poslanca pred popolnoma zasebnim kazenskim zasledovanjem zaradi žaljenja časti. Spominjamo se še dobro, kako je bil včasih pred vojno »Slovenski narod« moralično ogorčen, če se je kdo s svojo poslansko nedotičnostjo izmikal sodbi — vsaj kadar se je to tikalo političnih nasprotnikov.

Lansko leto je tožil hrvaški opozicionalec Večeslav Vilder senatorja Jovana Banjanina zaradi žaljenja časti. Senator Banjanin, ud JNS, je bil obsojen. Nam stvar sicer res ni v spominu, ali če je bil senator obsojen od jugoslovenskega sodišča, gotovo ni bil brez krivde.

Dne 17. t. m. pa poroča »Jutro« o tej stvari:

Senat je danes dal tudi zadoščenje senatorju g. Jovu Banjaninu, ki je bil lani na tožbo Večeslava Vilderja obsojen zaradi besed, ki jih je izrekel v senatu. Imunitetni odbor senata je ugotovil, da je bilo postopanje sodišča nepravilno in s tem kršena imuniteta senatorja.

Senat je torej ugotovil, je mogel ugotoviti samo oblikovno nepravilno ravnanje sodišča. Po njegovem mnenju bi namreč senator Banjanin sploh ne bil smel biti kazensko zasledovan pred sodiščem. O tem, če je bila sodba stvarno pravilna ali ne, se senat ni izrekel in se tudi ni niti mogel niti smel izreči, kajti sodbe sme izrekat samo sodišče.

Očitno je torej, tudi če bi bilo sodišče oblikovno nepravilno ravnalo, da s tem še ni nič rečenega o stvarni osnovanosti sodbe. Ali z drugimi besedami, če je tudi bila res kršena imuniteta senata in tudi če je ta ugotovitev senata pravilna in pravnoveljavna, je mogel v njo dati senat zadoščenje samo sebi. V nobenem primeru pa ni mogel dati takega zadoščenja senatorju Banjaninu. Slej ko prej bo moglo in smelo odločati o tem samo sodišče.

Kakor se vidi, se zmedenost in nejasnost pri »Jutru« ne omejujeta samo na politično polje.

Slovenski del srbske pravoslavne cerkve

(Dopis)

Precej neopaženo je šel mimo nas zanimiv dogodek. Srbska pravoslavna občina v Ljubljani je ob boleznih svojega patriarha opravila obredne molitve za njegovo zdravje. Teh molitev se je udeležilo tudi mnogo Slovencev katoličanov. Kadar se podobne molitve vrše za kakega bolnega katoliškega dostojanstvenika, teh katolikov gotovo ne najdeš tamkaj zbranih.

Ta dogodek smemo imenovati demonstracijo, demonstracijo v cerkvi s čisto političnim oznamom z ozirom na sedanje stanje v državi in še posebej v Sloveniji. Za tako ravnanje bi imeli mi takole sodbo. Naši jugosloveni bi morali imeti tudi v cerkvenih zadevah nekoliko več programatične jasnosti in praktične doslednosti. Tako pa v vseh letih slovenskega liberalizma niso prišli v ideološkem oziru preko farske gonje, a v praktični doslednosti ne preko molitev za patriarha. Ne čudite se našemu nasvetu, ki je logičen: Prestopite v strnjjenih vrstah v srbsko pravoslavno cerkev! To ne bi bila več neumna demonstracija, to bi bilo dejanje. Na demonstracije pozabijo vsi v enem tednu, tako tisti, ki so demonstrirali, kakor oni, ki so jim demonstracije veljale. Istočasno pa bi predstavljalo to dejanje zadnji logični nasledek za jugoslovensko ideologijo: en narod, ena država, ena cerkev. Korajzja velja — prostovoljno naprej! Morebiti vas bomo odklanjali, obsojali, a vendarle spoštovali. Tako pa, kakor danes, ne zaslužite niti zaničevanja — komaj posmeha.

Jezik se jim je maščeval

Jezik je nekaj organskega. Človek, ki sploh govoriti ne bi znal, bi ne bil več človek v pravem pomenu besede. Govoriti pa more vsak dobro in pravilno samo v svoji materinščini, pa še v tej

samo, če jo res spoštuje, goji in se je zmeraj in zmeraj znova uči. Znan je tenko priostreni francoski oksimoron: da se naučimo kakega tujega jezika, je treba mnogo časa, da se dobro naučimo materinščine, za to je prekratko življenje.

Kdor jezika ne spoštuje, nad takim se jezik maščuje. Ni slučaj, da je zlasti naša jugoslovenska žurnalja tako klavrna, prazna, nesmiselna. Pri tem ne mislimo samo na slovnico in pravopis. Ne, vsa skladnja, ves stil je kakor v službi neke miselne ničevnosti, najbolj preproste misli ne zna povedati jasno in razločno, zmeraj se lovi za nekimi privlečenimi besedami in pojmi, katerih bistvo ji ni doumljivo. Uspeh pa je neka narejena miselna čobodra, pri kateri ni drugega jasno in vidno, kakor — kalnost!

Vzemimo na primer »Jutro« uvodnik »Rusija in severne države« od 17. t. m.

»Jutro« piše:

... razpoloženje skandinavskih politikov je slej ko prej miroljubno in njihove težnje so usmerjene k prizadevanju, da si zagotovijo svoje neaktivno zatišje...

Slovenec bi to preprosto zadevo povedal bolj po domače, bolj razumljivo in zlasti tudi bolj določno. Prebil bi zlasti brez romanizma »razpoloženje«, ki je v tem primeru slovnico in logično odveč, če ne sploh brez smisla. Če bi ne vedel, bi čutil, da so hrvaške težnje isto, kakor slovensko prizadevanje. In ko bi se zavedal, za kaj si prizadeva, bi tega prizadevanja nikamor ne »usmerjeval«, ker bi se mu zdelo že prav popolnoma dovolj, če si le prizadeva. Prav tako mora biti že precej kompleten jugosloven, ki bi v tem primeru moral še ločiti med »aktivnim« in »neaktivnim« zatišjem — Bog ve, če je občutkarju beseda aktiven sploh jasna? Skratka, Slovenec bo to skrotovičeno zadevo znal povedati preprosto recimo takole:

»Skandinavski politiki so miroljubni slej ko prej. Prizadevajo si, da ostanejo v svojem zatišju.«

Ali dalje:

Iz tega razpoloženja in občutja izvira novost...

Občutkar misli kakopak, da je z gomiljenjem dveh istovrstnih pojmov, »razpoloženja in občutja«, povedal nekaj posebno globokega in daljnosežnega, ker pač nič ne misli. Ker če bi le malo mislil, bi se mu utegnilo zazdeti, da je pri razlaganju diplomatskih potovanj ta pojem sploh nekam od rok in neroden. Ali seveda — prav zaradi tega je izdelovalec političnih občutkov nagomilil za en pojem kar dve besedi.

Cvet jutranje stilistike je pa vsekako tale:

Kljub vsemu temu pa se uveljavlja v baltičkem in prav tako tudi skandinavskem področju močno razpoloženje za čim boljše odnose s sovjetsko Rusijo. Izvira to razpoloženje izključno iz zunanje-političnih interesnih argumentov, ki jih ni malo.

Že spet »razpoloženje«, ki se kakopak kar samo »uveljavlja«! In sicer kar v dveh »področjih«! »Izvira« pa to »razpoloženje« iz zunanje-političnih »interesnih argumentov«, ki jih bojda kar mrgoli. Jugosloven je menda hotel povedati, da gre za različne stvarne koristi Skandinavcev, ki seveda ne rabijo nobenih posebnih »argumentov«, pa bi jih po diplomatični poti radi spravili v sklad z ruskimi — kakor se že to povsod na svetu dela, če trčijo raznovrstne narodne in državne koristi ena ob drugo.

Tudi v zemljepisju se poskuša:

...si je istočasno Rusija zgradila pristanišče na daljnem severu, v Murmansku, ki je udeležen še na toplih ugodnostih severnega Atlantskega oceana.

Nič ne de, če glagol udeležiti se, iz katerega je prilastek »udeležen«, izraža voljo in se more zaradi tega nanašati samo na dejavnost živega bitja. V prenešenem pomenu bi se še moglo po nekakšnem mestu Murmansk posebiti. Toda v pričujočem primeru gre za zelo, zelo naraven pojav, namreč za mehikanski zalivski tok, ki ogreva celo severno Evropo, in glede katerega je vsaj danes sleherno uveljavljanje človeške volje nemogoče.

Če bi tisti, ki hočejo poučevati druge, znali vsaj sami misliti! Pa seveda — maščuje se jim jezik, ki ga trpinčijo!

In tako gre stvar naprej, dan za dnem, mesec za mesecem, leto za letom. Kako more biti le čez toliko let v možganih ljudi, ki jim je čisto tako berilo edina dušna paša!

Šaljivci z juga

Belgrajski šaljivi list »Ošišani jež« (= Ostriženi jež) priobčuje »dopis« iz Tržiča pod naslovom »Tablica v slovenski vasi«. Bajje je zašli popotnik opazil nad vrati vaše gostilne neke samotne gorske vasi tablico z napisom »On parle français«. Vprašal je, kdo razume francoski, pa mu je gostilničar povedal, da nihče, da pa mu je to tablico prodal neki človek, češ da je napis latinski in da pomeni: »Bog je z nami!«

Humorja na sebi v tem »dopisu« seveda celo za skromne južne potrebe ni, zato je očitno, da hoče »Jež« zasmehovati našega preprostega človeka, ki — nepismen, kakor je — ne razume ničesar in ki mu je zategadelj lahko obesiti in navtvesti sleherno neumnost, pa še za drag denar povrh.

Ne bomo ugibali, če se ni morebiti tista zgod-bica pripetila raje v kaki srbski vasi, kjer dobra polovica ljudi ne zna ne brati ne pisati in je torej primerno vzgojena za razne potegavščine. Tudi ne bomo razmišljali o tem, če se že pri nas morebiti res najde kje v hribih kak gostilničar-analfabet, da mu je mogel obesiti tako tablico samo kak človek, ki si je na jugu zadobil potrebno prakso v prodajanju podobnih »svetinjc«. Kajti domač slepar bi pri nas doma na tako stvar težko prišel, premalo bi donášala. Ali v eni stvari moremo vendar priznati temu izvirnemu dopisu neko jedro. Znano je namreč, kako preplavljajo razni južni podjetniki našo domovino z vso mogočo tiskano in slikano patroidiotično plažo in kako jo vsiljujejo ljudem, včasih naravnost z grožnjami, češ da nimajo prave domoljubne zavesti, če je ne kupijo. Tako je res že zadnja hribovska vas založena s prav na dnu pobranimi izvržki. Zoper to pa ni drugega sredstva, ko da si vsak naš človek vsakega južnega krošnjara prav od blizu ogleda, še bolj pa njegovo »blago«. Zlasti pa, da postavi pred vrata vsakogar, ki bi hotel vezati svojo kupčijo z njegovim domoljubjem.

Tedaj bodo pa ti ljudje kmalu prenehali zbijati šale nad nami.

Mali zapiski

Prepovedani knjigi.

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in razširjati tele knjigi:

1. »U svitanju paradoksa«;
2. »Spanija u plamenu«, ki jo je spisal R. Bosanac.

Knjigi sta izšli v Zagrebu.

Spomenik pisatelju dr. Ivanu Tavčarju.

Slovenska matica naznanja, da se odkrije dne 19. septembra doprni kip pisatelja **dr. Ivana Tavčarja** pred njegovo rojstno hišo v Poljanah nad Škofjo Loko. Natančnejši program se še objavi. Sestavil se je že v kraju pripravljali odbor, ki vodi vso prireditve.

V znamenju fondov.

Nov fond smo dobili. Namreč fond za zatiranje živalskih bolezni. Donašal bo kakih 60 milijonov na leto. Upravljali ga bodo v Belgradu.

Kaj ko bi se prepustilo zatiranje živalskih bolezni banovinam. Uspešnejše bo, a tudi cenejše, mnogo cenejše. Zlasti za Slovenijo.

»Grotte di Postumia« ali narodna nezavednost.

Nekatere večje, med njimi tudi znane narodne trgovine izlagajo v svojih izložbah znano Postojnsko jamo v slikah z laškim napisom. In to sredi Ljubljane. Ali res nimajo nobene narodne zavesti in ponosa. Ali se res nihče ne čuti dolžnega, povedati tem narodnjakom, da to ni prav? Nadobudni nacionalisti tudi spe.

V prilogi k 54. številki »Službenega lista« kraljevske banske uprave dravske banovine z dne 7. julija 1937 beremo tudi dva »Oglašitve«, katera razpisuje »Središnji ured za osiguranje radnika u Zagrebu«. Besedilo obeh oglasov je neslovensko. Dvomimo, da bi »Osrednji urad za zavarovanje delavcev« zahteval od uprave **uradnega lista**, ki izhaja v Ljubljani za Slovenijo v slovenski, da bi morala objaviti neslovensko besedilo.

Sicer pa ni prvokrat, da se v tem listu priobčujejo take in podobne reči v neslovenskem jeziku.

Centralizem in Slovenija

V »Trgovskem listu« beremo:

»Ljubljansko združenje trgovcev se že več mesecev trudi, da bi bila Ljubljana zadostno preskrbljena s fino namizno soljo. Vsa prizadevanja pa so bila dosedaj zaman, kakor da bi nekdo nalašč nagajal. Vsi drugi kraji imajo namreč namizne soli vedno dovolj, nekateri celo več, kakor bi hoteli, ker je namizna sol dražja od navadne. Samo ljubljanski trgovci ne morejo dobiti dovolj namizne soli.

Ker so bile že vse pismene intervencije zaman, je

združenje dne 25. maja brzojavno protestiralo pri upravi drž. monopolov proti nezadostni preskrbi Ljubljane s fino namizno soljo. Združenje je nadalje v tej zadevi interveniralo tudi pri inspektoratu uprave drž. monopolov v Zagrebu, **toda čeprav je združenje tudi plačalo telegram za odgovor, ni dobilo niti odgovora!** Tako se upoštevajo pri nas želje in potrebe davkoplačevalcev!«

Hrvaška narodna enotnost.

Zadnje nedeljo so Hrvatje slavili rojstni dan dr. Vladimira Mačka, ki ga na kratko imenujejo predsednika. Okoli sto tisoč ljudi se je zbralo v Zagrebu, da kaže in razglašajo hrvaško narodno enotnost, nad dvanajst tisoč jih je razen tega šlo na konjih in peš, v vojaško strujenih vrstah in vojaškem koraku mimo svojega predsednika. Bila je to veličastna manifestacija, ki je izvenela tem mogočnejše, ker je bila vseskozi prostovoljna, ker se je izvršila brez vsakega sodelovanja ali pritiska od zgoraj.

In ko smo poslušali in brali poročila o vsem tem, smo nehoti primerjali in pomislili: kedar pride tudi pri nas do tega, da se strnejo vse slovenske vrste in kje je tisti mož, ki bo ne samo daljnoviden, ampak tudi sposoben dovolj, da to izvrši...

Razstava slovanske mladinske knjige v Ljubljani

Prejeli smo:

Ob priliki II. vseslovenskega pedološkega zborovanja v Ljubljani, ki se bo vršilo v dneh 26., 27. in 28. avgusta t. l., priredi Mladinska matica razstavo slovanske povojne mladinske književnosti. Za to štejejo vse mladinske knjige (brez šolskih) in listi od 1918. leta dalje. Ker se zborovanja udeležijo številni pedologi in pedagogi iz vseh slovanskih držav, je velike važnosti, da bo razstava čim bolj popolna. Zato so naprošena vsa založništva, da pošljejo po možnosti do 1. avgusta t. l. vse mladinske knjige in revije, ki so jih izdajala od zedinjenja pa do danes, na naslov Mladinske matice v Ljubljani, Franciškaška ulica 16/1, kjer se dobijo tudi vsa potrebna podrobnejša pojasnila.

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Da sem bil sam, bi bil še ostal, ker je bil razgovor prav zanimiv; tako se mi je pa mudilo zaradi dečkov, ker smo bili že od prejšnjega tedna brez gorke jedi. Čehom je bilo všeč, da nisem ostal — meni samemu se pa potem, kar sem bil slišal, ni zdelo, da bi bil na konferenci zastopal Slovence. Oprostil sem se, poklical fanta, in odšel. Ves pomenek je trajal komaj kakke pol ure.

Tu se utegne pojaviti vprašanje, kako sem mogel verjeti ljudem, ki so mi bili popolnoma tuji. Res jih nisem poznal, zato mi pa ni bila neznana snov, ki smo jo obdelali. Da nimam opravka zgolj s plehkimi nestrpnostmi, šovinističnimi povprečniki, v tem me je utrjevalo že dejstvo, da so sploh mogli biti na konferenci, ki je bila tako skrbno pripravljena in zavarovana. Poznal sem tudi čustvovanje češkega delavstva, ki so ti bili predstavniki njegovih zahtev. Udarnost njihovih dokazov je bila preveč prepričevalna, da bi mogel dvomiti. Vzročna povezanost med posameznimi dogodki se mi je razgrnila kakor na dlani. Imeni Hohenlohe in Pittoni sem slišal naslednje dni še večkrat. Seveda nisem slutil, da ju bom kdaj še rabil; zato sem ju sprejemal le kot zanimivo vsakdanjost, ker je bilo še mnogo drugih perečih vprašanj. Z obema se popečam obširneje na koncu dunajskega obiska.

Izrečen je bil tudi pomislek, da-li imam potrebno osnovo za pisanje in izrekanje sodbe o takih stvareh. Kake diplome kajpak nimam, še nadalje ne — niti kakega drugega priznanja. Osnovo in pravico pa imam že zato, ker izrekam **svoje** misli, ne da bi škilil za kako pohvalo. — Čehe sem imel priliko spoznati že zelo zgodaj, kot 18leten mladenič. Sploh vse narodnosti, iz vseh delov Avstro-Ogrske, ne izvzemši Žide in Cigane, ki so tudi šteli posebej. Živel sem z njimi v avstro-ogrski »tujski legiji« v Mostarju polnih 42 mesecev. Čehe sem imel priliko opazovati tudi pozneje.

Izrazito narodno zavest sem opažal razen pri Nemcih še pri Madžarih, Čehih, Poljakih in Srbih. Bila pa je velika razlika med Čehi in kraljevine in onimi iz Morave. Prvi ponosni in udarni, drugi sicer tudi samozavestni, a bolj mehki. Tudi med Madžari iz posameznih komitatov je bila velika razlika; čikoši iz puste, konjski pastirji, so bili naravnost divjaki. Poljaki živahni in veseli, Srbi mrki in v se pogreznjeni. Najslabše se je ravnilo s Slovaki in Hrvatji, toda življenje teh se še primerjati ne da s Srbi, ki so živeli življenje pravih kaznjencev. O tem malem Babilonu pozneje.

Češki narod je kakor na otoku sredi tujega morja, ki od treh strani butajo vanj sovražni germanski valovi. Ostali del meji — vstevši Slovaško — na Poljsko in Madžarsko. Bogata nemška industrija ter lega med dvema germanizirajočimi središči Berlinom in Dunajem, položaj Češke še po-

slabšujeta. Posebno zadnja leta je Češko-Slovaška po raznih mednarodnih pogodbah pod vplivom Rima in Berlina ogrožena kakor nikdar prej. Za prizadevanji fašizma, ki nastopa kot policaj Evrope, se skriva vse kaj drugega, kakor tiste »duhovne vrednote«, ki jih za slepilo postavlja na svoj ščit. Gospodarske koristi kapitala so, ki določajo fašizmu njegovo agresivno taktiko. Ta ni šele od večeraj, stara je že stoletja; le da se danes pojavlja pod novim imenom in zgoščeno. Danes zajema češka demokracija sile v svojem boju zoper imperialistični fašizem iz rezerv, ki si jih je bila nabrala pred vojno v svojem odporu zoper Dunaj. Ostanki demokracij po srednji Evropi in na Balkanu zro za zaupanjem na češki narod — tudi tiste, ki so v preteklosti stale v eni bojni črti z Dunajem.

Da so se vodniki češkega proletariata manj vdajali sirenskim glasovom Dunaja, bi narodni socializem ne bil nikdar zavzel takega razmaha, kakor ga je. Ta je z realnejšim gledanjem na razmere postal sila, ki so morali z njo računati eni in drugi, centralisti in »separatisti«. Dunajska nemška strankarska birokracija si do malih izjem ni dosti belila glave: sklicujoč se na mednarodno delavsko solidarnost je »separatiste« kratko in malo razglasila za razbijaje delavske sloge, za izdajalce proletarskih koristi. Prav ta birokracija je tudi kriva žalostnega konca dogodkov februarja leta 1934.

Nasproti Poljakom je bil Dunaj drugačen. Tu ni šlo zoper nemško nadvlado, tu je šlo zoper slovensko Rusijo. Carska Rusija je bila tudi sama svoj grobokop. Vloga poljskega »Kola« v dunajskem parlamentu je znana. Posebno taktiko so imeli tudi poljski socialni demokratje. Po splošnih volitvah leta 1907, so začeli ustanavljati delavske bataljone, ki naj bi nastopili v primeru vojne z Rusijo. Določeni so bili tudi za upor, če bi ne bilo vojne. Vlada in osrednje vodstvo soc. dem. stranke sta bila o vsem natančno poučena. Uspeh naj bi zagotovilo poleg orožja tudi dobro organizirano vohunstvo in korupcija v ruski armadi. V javnost ni predril nikdar noben glas o tem, tudi v stranki se ni razpravljalo o oboroženih pripravah.

Slovenci nismo nikdar dojeli v celoti veličine boja, ki so ga vodili Čehi z Nemci za svoj narodni obstoj. Zgodovina Poljske nam je sploh neznana. Nasprotno — Čehi, ki smo prihajali z njimi še največ v stik, so se nam zdeli zaradi svojega nastopa oholi, odvrtni. Preprosto ljudstvo jih je na sploh imenovalo zaničljivo »Pemce«. Drugače Nemci. Njihova samozavest nam je tekom stoletij našega sožitja z njimi postala samo ob sebi umevna, vsakdanja, da je nismo niti videli ne čutili, kakor ne čuti in ne vidi riba vode. Še za sodnike smo jih klicalni in razobešali pred njimi svoje plenice v parlamentu, tožeč drug drugega. Tako naivno se ni razgaljal noben narod v bivši Avstriji.

Čeh se nam je zdel nestrpen, čeprav je njegov

nastop bil samo odraz odpora zoper krivice, ki jih je živo čutil. Izobrazba daje ostrejši čut, rodi spoznanje, ustvarja voljo. Iz spoznanja je vzrastla zahteva po narodni enakopravnosti. Temu boju se je pridružil najrazumnejši del češkega delavstva. Da je dunajsko vodstvo razumelo svojo zgodovinsko nalogo, bi tok dogodkov bil v marsičem drugačen.

Dandanašnji pisati o tem in tako je tvegana stvar. Lahko te izključijo iz narodnega in še kakega občestva. Če bi vse izključitve držale, bi za Slovenci še dlake ne bilo več. Saj že tako pravijo, da nas ni in da sploh nikdar nismo bili. Ali da smo, dokazujejo plenice, ki jih razobešamo, enkrat na tem, drugič na drugem platu.

Način mojega pripovedovanja nemara komu ni všeč. Držim se ga, ker nočem biti suhoparen. Dogodke naj preprosto našteva, kdor bo pisal zgodovino. Jaz je ne pišem. V tedniku se mi zde takile vrtniki potrebni že zato, da je v vsaki številki nekaj barvitosti. Knjiga ali pripoveden spis bi ne dopuščal takih skokov. Naposled tudi nisem prijatelj tistega popravkarskega načina, ki mu postava daje potuho za trditve, da je črno belo, in narobe.

Avtoritete, ki bi jim smeli verjeti brez nadaljnega, so tako redke, da je najbolje, če smo povsod neverni Tomaži. Ivar Kreuger je bil velika avtoriteta, taka avtoriteta, da so jej verjele na golo besedo vse druge avtoritete. Nazadnje pa se je izkazalo, da je bil nesramen falot.

Newton je postavil teorijo o gravitaciji nebesnih teles. Dokazal je njeno pravilnost do zadnjega sekundnega drobca — potrjujejo jo tudi vsa dogajanja v vsemirju. Pa je prišel Einstein s svojo teorijo o razmernosti in zakrivljenosti vsemirske praznine. Boj za to, kdo ima prav, še ni odločen. Naj se izkaže, da ima Einstein prav: ali se bo našel kdo, ki bi se upal razglasiti Newtona za lažnika? Einsteina razglašajo že sedaj, ko njegova teorija še ni ovržena, samo zato, ker je — anabaptist...

Take misli se porajajo ob opisovanju dogodkov in zbiranju dokazov, za katere ni matematičnih formul. So pač tri oporne točke, kakor pri do-ločanju zemljepisne lege: čas, kraj in ljudje. A manjka še ena: višinska, po kateri se da sklepati na mogočnost življenja — na dogodke in njih razvoj, za kar v tem primeru gre. Kjer manjka le eno oporišče, so mogoča zgolj ugibanja na osnovi drugih dokazov. Teh ne more biti nikdar preveč. Za način postanka Zemlje in razvoja življenja na njej govori tisoče mrtvih dokazov tako živo, kakor da se sami sprehajamo po zgodovini od začetka sveta. Nič ne de, če smo bili kdaj v zmoti. Spoznanje zmot je naganjalo k iskanju novih dokazov, ti pa so odpirali nova pota bliže k resnici. Kdor se ravna po tem, ne more zgrešiti; njemu bo odpuščena tudi zmot.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.